

سرفصل ها

قلمرو حقوق بین الملل

- حقوق دریاها
- حقوق هوا و فضا

حقوق جنگ و صلح

- حقوق حاکم بر روابط دوستانه
- حقوق حاکم بر نقض معاهدات بین المللی
- حقوق حاکم بر روابط خصمانه

اسناد مورد نیاز:

- کنوانسیون حقوق دریاها
- کنوانسیون شیکاگو مربوط به حقوق هوا و فضا

حقوق دریاها

مراحل تدوین حقوق دریاها

اهمیت حقوق دریاها از آن جاست که آب ها دومین قلمرویی است که بشر پس از خشکی به آن پای گذاشته است. حقوق علم سازمان دادن به روابط اشخاص و تابعان است و هر جا روابطی شکل می گیرد، حقوق وارد می شود. لذا بعد از ورود بشر به دریا، حقوق دریاها شکل می گیرد. بدین ترتیب سابقه شکل گیری حقوق دریاها به آن زمان برمی گردد. به دلیل سهل الوصول و نزدیک تر بودن راه دریا نسبت به خشکی، دریا اهمیت بیشتری یافت و حقوق دریاها برای سازماندهی روابط تشکیل شد.

مجمع عمومی سازمان ملل، وظیفه تدوین حقوق و قواعد عرفی را بر عهده دارد. مجمع کمیسیون حقوق بین الملل را برای این کار تشکیل داد. این کمیسیون در بدو شکل گیری (۱۹۴۹)، چهارده محور را برای تدوین مقررات بین المللی در نظر گرفت که یکی از اولین مواردی که در دستور کار قرار گرفت، حقوق دریاها بود. پیش نویس این مقررات در سال ۱۹۵۶ آماده شد و در کنفرانس ۱۹۵۸ مورد بررسی قرار گرفت. این سند نتوانست به اختلافات محدوده ی دریاها (که ۱۲ مایل^۱ تعریف شده بود) خاتمه دهد و در سال ۱۹۶۰ کنفرانسی برای تدوین سند جدید تشکیل شد که به دلیل جنگ سرد، باز هم ناموفق بود. طی کنفرانسی نه ساله در نهایت در سال ۱۹۸۲ کنوانسیون حقوق دریاها در ۳۲۰ ماده مدون گردید. این کنوانسیون شرط پذیر نیست؛ یعنی کشورها باید به طور کامل کنوانسیون را بپذیرند و حق شرط ندارند.^۲

حقوق بین الملل عمومی ۲: دکتر خلف رضایی: جلسه دوم: ۹۴/۷/۶

آب های داخلی: آب هایی که در قلمرو یک کشور و قبل از خطوط ترسیمی هستند، با عنوان آب های سرزمینی (داخلی) نام برده می شوند و دیگر نام دریا بر آن ها نهاده نمی شود.

در گذشته با شلیک توپ حدود قلمرو دریایی خود را تعیین می کردند؛ به این صورت که طول شلیک توپ، دریای سرزمینی و تحت تصرف آن کشور محسوب می شد. این روش به میزان قدرت نظامی کشورها بستگی داشت و معیار مناسبی به شمار نمی رفت.

مرز دریای سرزمینی تا ۱۲ مایل تعیین شده است که کشورها می توانند تا این میزان بهره برداری نمایند. هر کشور حق دارد تا ۱۲ مایل قلمرو دریایی خود را تعیین نماید. کشورهایی نظیر انگلستان و آمریکا مرز دریای سرزمینی خود را تا ۳ مایل معین کرده اند.

خط مبدأ دریای سرزمینی

خط فرضی است بر اساس عوارض طبیعی. قبل از این خط خشکی و آب های داخلی است.

۱ هر مایل معادل ۱۸۰۲ متر است.

۲ موضوع و هدف برخی معاهدات از جمله معاهدات حقوق بشری ایجاب می کند که تمامیت داشته باشند و شرط پذیر نباشند (تمامیت سند). نمی توان بخشی از سند را پذیرفت و بخشی دیگر را رد کرد. رویکرد دیگر آن است که منفعت در گسترده شدن یک معاهده است (انعطاف و جهان شمولی)؛ بدین ترتیب حق شرط مطرح شد.

دو شیوه برای ترسیم خط مبدأ دریای سرزمینی وجود دارد:

خط مبدأ عادی (Normal Baseline): خطی است که بر اساس وضعیت های طبیعی از بیش ترین حد جزر^۳ تعیین می شود.

خط مبدأ مستقیم (Straight Baseline): گاهی به دلایل مختلف مثل دندانان دار بودن ساحل یا برآمدگی های جزری یا جزایر مجاور ساحل، امکان ترسیم خط مبدأ عادی وجود ندارد؛ لذا از خط مبدأ مستقیم استفاده می شود. خط مبدأ مستقیم، حاصل اتصال پیش رفته ترین نقاط خشکی به همدیگر است.

برای خورها نیز روش خاصی برای ترسیم خط مبدأ وجود دارد که اگر کم تر از ۲۴ مایل در ساحل باشد، جزو آب های داخلی و در صورتی که بیشتر از این میزان باشد، جزو آب های سرزمینی خواهد بود.

در خصوص خلیج تاریخی نیز قاعده ی خاصی دارد.

در مورد دهانه ی رودخانه ها نیز از خط مبدأ مستقیم استفاده می شود.

حقوق بین الملل، صلاحیت انحصاری دولت ها را محدود می نماید. حقوق بین الملل، حاکمیت دولت ها را محدود نمی کند. جایی که حقوق بین الملل ورود پیدا نکرده، تحت صلاحیت انحصاری دولت هاست.

استثنائات بر صلاحیت دولت ها: ماده ۲ کنوانسیون حقوق دریاها

مهم ترین استثناء حق عبور بی ضرر است. عبوری است که باید به صورت پیوسته، سریع و بدون توقف صورت گیرد. توقف بدون دلیل موجه، مورد قبول واقع نمی شود. عبور بی ضرر یک حق است و نیاز به کسب مجوز قبلی ندارد. در عبور بی ضرر حق اخذ مالیات، عوارض و به طور کلی درآمدزایی وجود ندارد؛ مگر جایی که خدماتی ارائه می شود.

مصادیقی که حق عبور بی ضرر را خدشه دار می کند: (ماده ۱۹)

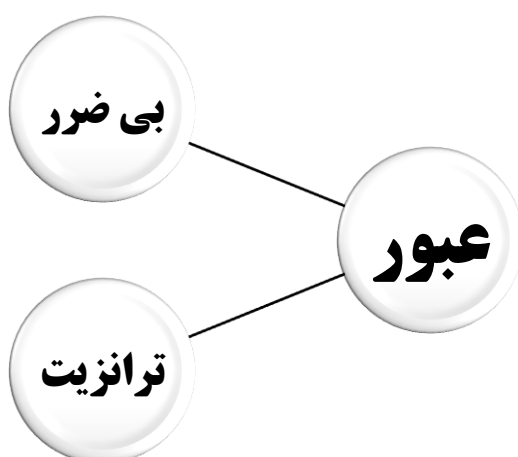
---

^۳ بیش ترین حد جزر در فصل بهار رخ می دهد.

- استفاده از زور علیه تمامیت ارضی
- تمرین یا مانور نظامی
- جاسوسی یا جمع آوری اطلاعات علیه کشور ساحلی
- تبلیغات علیه امنیت کشور ساحلی
- پرواز یا حمل ادوات از روی عرشه کشتی
- بارگیری پول و ارز یا اشخاص
- آلودگی جدی در منطقه
- ماهی گیری
- انجام فعالیت های تحقیقاتی نظیر نقشه برداری
- اخلال در تأسیسات مخابراتی یا دیگر تأسیسات داخلی کشور
- و هر فعالیت دیگری که با عبور بی ضرر مغایرت داشته باشد.

حقوق بین الملل عمومی ۲::: دکتر خلف رضایی::: جلسه سوم::: ۹۴/۷/۱۳

کشتی های در حال عبور بی ضرر از دریاهاى سرزمینی باید از پرچم افراشته استفاده کنند.

به طور کلی هرگونه حرکتی خارج از عبور بی ضرر، عبور ترانزیت نامیده می شود. در عبور ترانزیت، زیردریایی ها به صورت غوطه ور در آب حرکت می کنند.

تفاوت عبور ترانزیت با عبور بی ضرر^۴

عبور ترانزیت، از چند جهت با عبور بی ضرر متفاوت است: اول آنکه عبور ترانزیت شامل هواپیماها نیز می شود در حالیکه عبور بی ضرر فقط شامل کشتیها می شد؛ ثانياً زیردریایی ها هنگام عبور ترانزیت از تنگه های بین المللی ملزم نیستند به سطح آب آمده و پرچم خود را نشان دهند؛ ثالثاً عبور ترانزیت قابل تعلیق نیست در حالیکه عبور بی ضرر با شرایطی مثلاً به هنگام احساس خطر برای دولت ساحلی و بنا به دلایل امنیتی بطور موقت قابل تعلیق بود.

صلاحیت قضایی دولت ساحلی

❖ **کیفری:** اصل با کشور صاحب پرچم^۵ است. یعنی رسیدگی با کشور صاحب پرچم است؛ مگر آن که آثار جرم^۶ به کشور ساحلی جریان پیدا کند؛ یا ناخدا یا مقامات صلاحیت دار آن کشور نظیر مقامات دیپلماتیک و کنسولی خواستار ورود کشور ساحلی باشند؛ یا جایی که ادله ی قابل اعتنایی مبنی بر قاچاق مواد مخدر و روان گردان وجود داشته باشد.

❖ **حقوقی:** اصل بر کشور صاحب پرچم است و در مورد قوانین و مسئولیت هایی است که کشتی در آن محدوده دارد.

* نوع کشتی ها در صلاحیت قضایی مؤثر است. کشتی ها دو نوع اند: خصوصی و دولتی.

کشتی های دولتی دو نوع اند:

- اعمال حاکمیتی: جنگی (نظامی) و غیر نظامی (گمرکی و پلیسی)
- اعمال تصدی گری: تفاوت چندانی با کشتی های خصوصی ندارند؛ لذا ملحق به کشتی های خصوصی هستند.

---

۴ این پاراگراف توسط نگارنده ی جزوه و با توجه به مباحث کتاب، افزوده شده است.

۵ کشور متبوع.

۶ جرم، اعمال متخلفانه ای است که مستوجب مجازات هستند.

در مورد کشتی های از نوع اعمال حاکمیتی، کشور ساحلی حق اعمال صلاحیت قضایی ندارد؛ چرا که این نوع کشتی ها در حکم دولت محسوب می شوند؛ و لو این که قوانین دریایی کشور ساحلی را نقض کنند. البته عدم مسئولیت (Impunity) با مصونیت (Immunity) متفاوت است. مصونیت اصلی است در راه اعمال صلاحیت قضایی.

طبق کنوانسیون ۱۹۸۲، منطقه مجاور نمی تواند بیش از ۲۴ مایل از خط مبدأ دریای سرزمینی در نظر گرفته شود. منطقه مجاور در مجاورت دریای سرزمینی قرار دارد. کشور ساحلی می تواند در منطقه مجاور نظارت های زیر را اعمال نماید:

الف) از نقض مقررات گمرکی، بهداشتی به کشور خود جلوگیری نماید.

ب) نقض قوانین فوق در داخل آب های سرزمینی را بتواند مجازات نماید.

در کنوانسیون ۱۹۵۸ این اصل پیش بینی شده بود؛ اما بر اساس دریای آزاد شناخته می شد. پس از منطقه مجاور، دریای آزاد شناخته می شد. اما در سال ۱۹۸۲، منطقه ای با عنوان «منطقه ی انحصاری اقتصادی» (E.E.Z.) که تا ۲۰۰ مایل از خط مبدأ دریای سرزمینی است، اضافه شد. این منطقه همانند منطقه ی مجاور محسوب می شود. با این تفاوت که فقط جنبه ی اقتصادی دارد؛ یعنی کشور ساحلی حق اعمال حاکمیت ندارد، بلکه کشور ساحلی منحصراً منافع اقتصادی دارد و از طرف دیگر منافع اقتصادی این محدوده، منحصر در دولت ساحلی است.

حقوق بین الملل عمومی ۲::: دکتر خلف رضایی::: جلسه چهارم::: ۹۴/۷/۲۰

در کنوانسیون ۱۹۵۸ فلات قاره دارای تعریف زیر بوده است:

فلات قاره: بستر و زیر بستر منطقه ای از دریا در ماورای دریای سرزمینی به عنوان امتداد طبیعی سرزمین دریای سرزمینی تا عمق ۲۰۰ متر یا تا عمقی که امکان بهره برداری وجود داشته باشد.

در ماده ۷۶ کنوانسیون حقوق دریاها (۱۹۸۲):

حقوق بین الملل عمومی ۲: دکتر خلف رضایی: جلسه پنجم: ۹۴/۷/۲۷

فراتر از فلات قاره، آب های فوقانی تابع آب های آزاد می شوند و آب های بستر و زیر بستر دریا، میراث مشترک بشری محسوب می شوند.

صلاحیت قضایی یا در سرزمین^۷ است، یا واقعی^۸، یا تابعیت^۹ و یا جهانی^{۱۰}.

یکی از استثنائات صلاحیت قضایی، دزدی دریایی است. همه ی کشورها از این حق برخوردارند تا با دزدان دریایی مقابله نمایند.^{۱۱}

دزدی دریایی: عمل خشونت آمیز یا خسارت بار به صورت غیر قانونی، توسط کشتی خصوصی بر علیه اشخاص یا کشتی های خصوصی در دریاهای آزاد.^{۱۲}

---

۷ منظور از صلاحیت سرزمینی این است که جرمی در محدوده ی سرزمین یک کشور صورت می گیرد. در این جا کشور صلاحیت در برخورد با جرم دارد.

۸ هرگاه جرمی علیه یک کشور صورت بگیرد در هر جایی از دنیا، چون علیه منافع کشور است، صلاحیت قضایی مطرح می شود.

۹ جرم تبعه ی یک کشور مرتبط با آن کشور است؛ تابعیت یا فعال است یعنی توسط تبعه آن کشور رخ می دهد و یا منفعل است یعنی علیه تبعه کشور اتفاق می افتد.

۱۰ سه قسم مذکور، در حیطه ی جرائم ملی است؛ در حالی که صلاحیت جهانی خارج از محدوده ی ملی است. بدین ترتیب صلاحیت جهانی در خصوص جرائم بین المللی اعمال می شود؛ همانند دزدی دریایی و برده داری.

۱۱ ماده ۱۰۰ کنوانسیون حقوق دریاها.

۱۲ ماده ۱۰۱ کنوانسیون حقوق دریاها.

برده داری، قاچاق مواد مخدر و روان گردان، حق تعقیب فوری و ... از دیگر استثنائات صلاحیت قضایی محسوب می شود.

آلودگی دریایی چه در زمان صلح و چه در زمان جنگ مورد توجه قرار گرفته است.

میراث مشترک بشریت

منابع یا میراثی که یک دولت نمی تواند به خودش اختصاص دهد و دیگر دولت ها را از استفاده از آن منع کند.

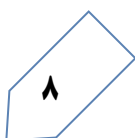
در ۱۹۷۰ اعلامیه ی اصولی در سازمان ملل: اصول حاکم بر بستر و زیر بستر دریاها فراتر از صلاحیت ملی.

محدوده ی میراث مشترک بشری به اختصار «منطقه» نامیده می شود.

حقوق بین الملل عمومی ۲: دکترا خلف رضایی: جلسه ششم: ۹۴/۸/۴

مقام بین المللی اعماق دریاها که مقرش در جامائیکاست و به اختصار مقام نامیده می شود، وظیفه ی نظارت بر بهره برداری از میراث مشترک بشریت را بر عهده دارد.

یک نهاد قضایی برای حل و فصل اختلافات و دعاوی برای اختلافات دریایی پیش بینی شده است که یک شعبه ی اختصاصی آن، متعلق به میراث مشترک بشریت است.

اگر چه ممکن است عده ای شکل گیری میراث مشترک بشریت را امری شعاری بدانند؛ اما علت تشکیل آن عبارت است از: می خواستند به فهم مشترک در جامعه ی بین الملل^{۱۳} دست یابند.^{۱۴}

آب های مجمع الجزایری

هرگاه یک واحد سیاسی از مجموعه ای از جزایر تشکیل شود، از وضعیتی خاص نسبت به کشورهای ساحلی برخوردار است که در این صورت قوانین خاصی نیز دارد. حکم آب هایی که بین این واحد سیاسی است، خاص است. در این جا منطقه ای را به نام آب های مجمع الجزایری پیش بینی کرده اند. شرایط:

برای ترسیم خطوط مجمع الجزایری، منتهی الیه جزایر را به صورت خطوط مستقیم به هم وصل می کنند؛ با سه شرط:

➤ نسبت آب به خشکی به صورت زیر باشد: $\frac{1}{9} \leq \frac{\text{آب}}{\text{خشکی}} \leq \frac{1}{1}$

➤ فاصله ی بین جزایر نباید بیش تر از ۱۰۰ مایل باشد. لذا طول خطوط نباید بیش از این میزان باشد.

➤ مبنای ترسیم باید جزایر اصلی باشد؛ نه جزایر دورافتاده.

چند استثناء:

اگر کشورها به طور سنتی، در محدوده ی آب های مجمع الجزایری فعالیت هایی نظیر ماهیگیری انجام می داده اند، توسط قوانین جدید رد شده است.

عبور ترانزیت در محدوده ی آب های مجمع الجزایری پذیرفته شده است.

---

۱۳. Int. Community

۱۴ در معاهدات چند اصل وجود دارد:

اصل تقابل (فردی): بده بستان

اصل تقابل (جمعی): یا همه پایبند هستند یا هیچ کس انجام نمی دهد. مانند خلع سلاح

اصل تعهدات جامع (Integral): بدون هیچ توافقی، صلاح جامعه ی بشری در اجرای این تعهدات است.

آبراه ها: تنگه ها، کانال ها و رودها

در مورد رودها باید گفت که منافعی برای کشورها دارند^{۱۵} که روز به روز بر اهمیت آن ها افزوده می شود.

رود بین المللی: رودهایی که در مرز بین دو یا چند کشور قرار دارند / رودهایی که در چند کشور جریان دارند / رودهایی که کشتی رانی بین المللی در آن ها صورت می گیرد(البته این تعریف امروزه قابل قبول نیست).

گفته می شود حدود ۳۰۰ رود بین المللی داریم.

قواعد عام^{۱۶}:

- × استفاده ی بی ضرر، منصفانه و معقول از رودها.
- × استفاده ی زیان بار و مخرب صورت نگیرد.^{۱۷}
- × تقسیم منابع آب بر اساس توافق صورت می گیرد.
- × کشورهای ثالث می توانند در این محدوده با کسب مجوز و رضایت کشور، کشتی رانی بازرگانی داشته باشند.

ترسیم مرز در حالتی که رود در مرز قرار گرفته باشد، با استفاده از خط تالوگ (خط القعر یا ژرفاب) صورت می گیرد. به این صورت که عمیق ترین نقاط رود به همدیگر متصل می شود.

حقوق بین الملل عمومی ۲:::دکتر خلف رضایی:::جلسه هفتم:::۹۴/۸/۱۱

مناطق دریایی

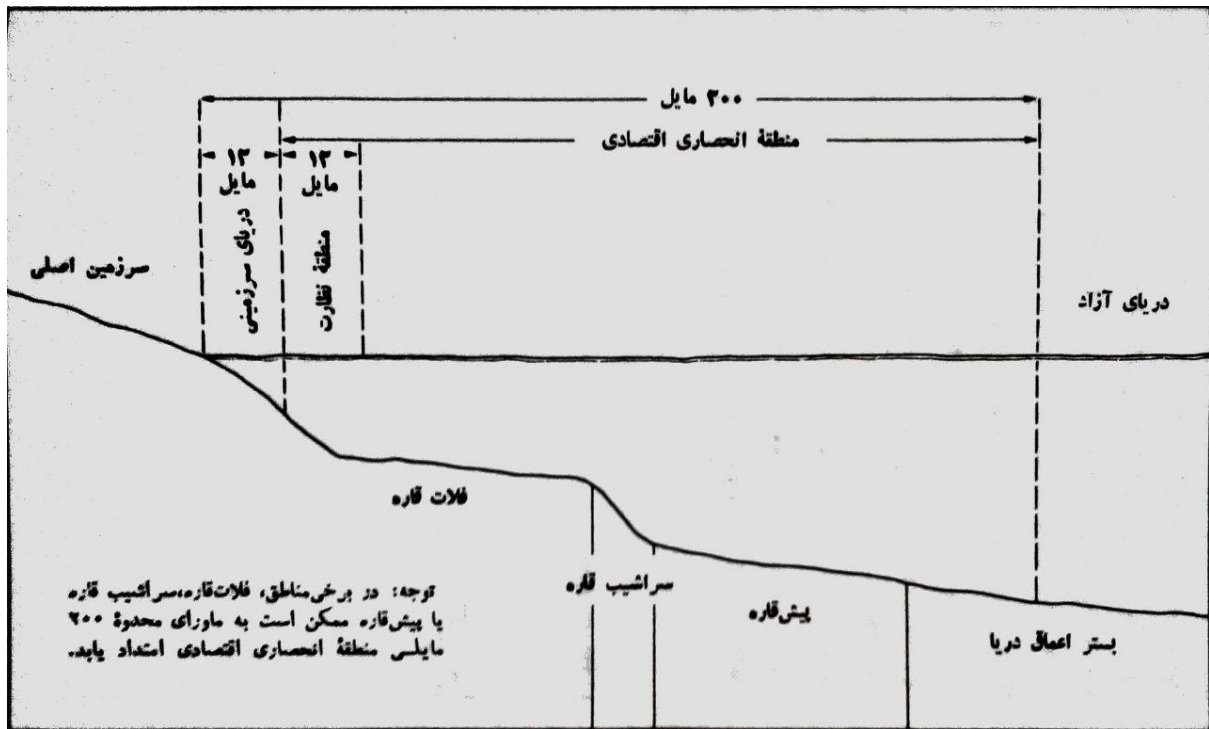
- تحت حاکمیت: آب های داخلی، دریای سرزمینی، آب های مجمع الجزایری.

۱۵ آب شیرین و استفاده در کشاورزی.

۱۶ قواعدی که به صورت عرفی پذیرفته شده است.

۱۷ اصل لا ضرر.

- تحت صلاحیت: منطقه ی مجاور، منطقه ی انحصاری اقتصادی، فلات قاره^{۱۸}.
- فراتر از صلاحیت ملی: دریای آزاد، میراث مشترک بشری

تنگه های بین المللی

طبق تعریف دیوان دادگستری بین المللی دادگستری (۱۹۴۹) آبراه طبیعی است که دو دریای آزاد را به هم متصل می کند.

کنوانسیون ۱۹۵۸ ژنو: آبراهی است برای دریانوردی بین المللی میان بخشی از دریاهای آزاد از یک سو و بخشی دیگر از دریاهای آزاد و یا دریای سرزمینی یک کشور خارجی.

عهدنامه حقوق دریاها ۱۹۸۲: آبراهی طبیعی که دریای سرزمینی یا دریای آزاد یا منطقه ی انحصاری اقتصادی را به بخش دیگر از دریای آزاد یا منطقه ی انحصاری اقتصادی متصل می کند.

قاعده ی عمومی درخصوص عبور از تنگه ها، اصل عبور ترانزیتی غیر قابل تعلیق است.

۱۸ فلات قاره یک منطقه ی بینابینی تحت حاکمیت و تحت صلاحیت است.

ماده ۱۶ کنوانسیون دریای سرزمینی ۱۹۵۸: کشتی های خارجی که از تنگه ها برای عبور استفاده می کنند، تابع عبور بی ضرر هستند و قابل تعلیق نخواهد بود.

در صورتی که تنگه میان کشور و جزیره ی متعلق به آن کشور قرار بگیرد، اگر امکان دریانوردی از مسیر جایگزین وجود داشته باشد، تنگه تابع اصل عبور بی ضرر می شود.

کانال های بین المللی: برخلاف تنگه ها که آبراه های طبیعی هستند، کانال ها آبراه های مصنوعی هستند. نظامات عامی بر آن ها حاکم نیست.

«حقوق هوایی»

مناطق (قلمرو) های سرزمینی:

- خاک
- آب
- هوا
- فضا
- سایر

خاستگاه آن به قبل از میلاد مسیح برمی گردد.

چهار نظریه در خصوص ماهیت حقوقی فضای قلمرو سرزمینی:

آزادی مطلق فضای بالای قلمرو کشورها

آزادی فضای فوق قلمرو کشورها بالاتر از ارتفاع معینی

حاکمیت دولت ها در فضای فراز قلمرو سرزمینی تا هر کجا که بالا رود.

حاکمیت دولت ها در فضای فراتر از قلمرو سرزمینی با قبول حق ارتفاق سایر کشورها.

تدوین حقوق بین الملل هوایی

اختراع هواپیما در سال ۱۹۰۳، این انگیزه را به حقوقدانان داد که به تدوین حقوق هوایی بپردازند. نخستین گام ها برای تدوین حقوق هوایی در سال ۱۹۱۹ در کنفرانس پاریس برداشته شد. جنگ جهانی اول و حملات هوایی آلمان، موجب این امر شد. فرضیه ی اولیه ای که مطرح شد، پذیرش حق حاکمیت دولت ها در مورد فضای فوقانی آن ها بود. پذیرش آزادی هوانوردی کشورها بر اساس اصل عبور بی ضرر ماده ی دوم این کنوانسیون را تشکیل می داد. نقاط ضعف این کنوانسیون عبارت است از: سیستم بسته ای ایجاد کرده بود.^{۱۹} نه تنها کشور ثالث امکان حضور در این عهدنامه را نداشت، که امکان عقد قرارداد کشورهای عضو کنوانسیون با کشور ثالث نیز وجود نداشت.

حقوق بین الملل عمومی ۲: دکتر خلف رضایی: جلسه هشتم: ۹۴/۸/۱۸

در کنوانسیون ۱۹۴۴ شیکاگو، مربوط به حقوق هوایی، چند سند به توافق رسید.

ترانزیت: صرفاً عبور و مرور بدون توقف

ترافیک: حمل و نقل مسافر و بار

آزادی های پنج گانه ی حقوق هوایی

دو مورد اول از این آزادی ها در ترانزیت و سه مورد بعدی در ترافیک قرار می گیرند.

۱. آزادی عبور و مرور بر فراز کشورهای متعاقد بدون فرود.

---

۱۹ در حقوق بین الملل عمومی (۱) اشاره شده بود که معاهدات به سه دسته ی باز، نیمه باز/نیمه بسته و بسته تقسیم می شود. در معاهدات باز امکان الحاق کشورهای جدید وجود دارد. معاهدات بسته، اجازه ی ورود کشور ثالث را نمی دهد. در معاهدات نیمه باز یا نیمه بسته، تحت شرایطی و با کسب رضایت و موافقت دولت های عضو معاهده کشورهای دیگر می توانند ملحق شوند اما امکان ورود خودکار وجود ندارد.

۲. آزادی فرود به منظور غیر بازرگانی؛ مانند مسائل فنی، سوخت گیری، ... .
۳. آزادی پیاده کردن مسافر، در محدوده ی قلمرویی که هواپیما تابعیت آن کشور را دارد.
۴. آزادی سوار کردن مسافر محمولات پستی و بار به مقصد دولتی که هواپیما تابعیت آن را دارد.
۵. گرفتن یا پیاده کردن مسافر، محمولات پستی و بار به مقصد هر کشور متعاقد دیگر از کشور دیگر.^{۲۰}

ماده اول: حاکمیت کشورها بر فضای مافوق خود.

ماده سوم: این قرارداد فقط شامل هواپیماهای کشوری^{۲۱} خواهد بود و شامل هواپیماهای دولتی^{۲۲} نیست.

ماده پنجم: حق پرواز خارج از برنامه^{۲۳} به شرط رعایت قوانین و بدون کسب مجوز قبلی.

ماده ۴۳: تأسیس سازمان هواپیمایی کشوری بین المللی (ICAO^{۲۴})

ماده ۴۴: به اهداف تأسیس سازمان هواپیمایی کشوری می پردازد: اصول و امور فنی هوانوردی بین المللی را توسعه داده و نسبت به پیشرفت هوایی حمایت کند.

حقوق بین الملل عمومی ۲: دکتر خلف رضایی: جلسه نهم: ۹۴/۹/۲

به علت برگزاری اجلاس بین المللی گاز تعطیل شد.

حقوق بین الملل عمومی ۲: دکتر خلف رضایی: جلسه دهم: ۹۴/۹/۹

---

^{۲۰} نه مبدأ و نه مقصد هواپیما، کشور متبوع هواپیما نیست.

Civil ۲۱.

^{۲۲} هواپیماهایی که به منظور امور نظامی، گمرکی و یا انتظامی به کار می روند، هواپیماهای دولتی به شمار می روند.

^{۲۳} دو نوع سرویس هوایی وجود دارد: منظم (برنامه ریزی شده) و نامنظم.

^{۲۴} International civil Aviation Organization

حقوق بین الملل فضا: عبارت است از مجموعه مقررات و قوانینی که بر روابط کشورها با یکدیگر و سازمان های بین المللی در عرصه ی فضا حاکم است.

تفاوت حقوق هوا و حقوق فضا: هنوز معیار مشخصی برای تفکیک هوا و فضا در اسناد بین المللی وجود ندارد.

هوا: هوا منطقه ای است که تحت حاکمیت کشورهاست.

معمولاً هوانوردی بین محدوده ی ... کیلومتری تا حداکثر ۸۰ کیلومتری صورت می گیرد.

«خط فون کارمان»، تا ۱۰۰ کیلومتری از سطح دریا را محدوده ی هوانوردی معرفی می کند.

نظریه ی دیگر، نظریه ی «کنترل مؤثر^{۲۵}» است. یعنی محدوده ای که کشورها امکان کنترل مؤثر دارند. این نظریه، نظریه ای کلاسیک است و نمی تواند ملاک قرار گیرد؛ چرا که کشورها از سطح قدرت متفاوتی برخوردارند.

معیار فون کارمان، بیش تر مورد پذیرش است؛ به عبارت دیگر تا ۱۰۰ کیلومتر از سطح دریا، شامل حقوق هوا و فراتر از آن حقوق فضا را در بر می گیرد.

تدوین: مکتوب کردن و تقریر کردن حقوق.

توسعه: گسترش دادن مرزهای حقوق.

سازمان ملل کمیته استفاده صلح آمیز از فضای ماورای جو را ایجاد کرد که این کمیته نیز، دو زیر کمیته علمی-فنی و حقوقی را معرفی نمود. معاهده هایی که تاکنون در خصوص حقوق فضایی مورد توافق قرار گرفته اند، عبارتند از:

معاهده ی ۱۹۶۷ در خصوص فضای ماورای جو و اصول آن (معاهده ی اصول)

توافق ۱۹۶۸ مربوط به نجات و بازگشت فضانوردان و دیگر اشیای پرتاب شده به فضای ماورای جو (موافقت نامه نجات)

پیمان ۱۹۷۳ در رابطه با مسئولیت‌های بین‌المللی در مورد آسیب‌های ناشی از اجسام فضایی (کنوانسیون مسئولیت)

پیمان ۱۹۷۶ مربوط به ثبت اجسام پرتاب شده به فضای ماورای جو (کنوانسیون ثبت): اجسامی که پرتاب می‌شوند باید به ثبت برسند تا مسئول اقدامات خود باشند.

توافق ۱۹۷۹ حاکم بر فعالیت دولت‌ها در ماه و دیگر اجرام فضایی (معاهده ی ماه)

اصول نه‌گانه ی اساسی حقوق فضا در معاهده ی ۱۹۶۷:

۱. آزادی تجسس‌ات و استفاده از فضا و کرات آسمانی.
۲. عدم انحصار فضای ماورای جو و دیگر کرات آسمانی.
۳. تجسس‌ات و استفاده از فضا باید بر طبق اصول اساسی حقوق بین‌المللی و اصول اساسی منشور سازمان ملل باشد.
۴. غیر نظامی نمودن نسبی فضا و غیر نظامی نمودن کامل کرات آسمانی.
منظور از نسبی بودن نظامی‌گری در فضا آن است که استفاده ی کشورها از سلاح‌های غیرمتعارف یعنی سلاح‌های اتمی و کشتار جمعی ممنوع است اما بهره‌گیری از سلاح‌های متعارف امکان‌پذیر است.
۵. حفظ و نگهداری اجسام پرتاب شده در فضا توسط دولتی که اجسام به او تعلق داشته است.
۶. دول مسئول فعالیت‌های ملی خود در فضا هستند و این شامل خساراتی است که ممکن است به وسیله ی اجسام پرتاب شده در فضا به وجود آید.
منظور از دولت‌ها، نهادهای دولتی و غیر دولتی یک کشور است.
در خصوص مسئولیت دو نوع نظریه وجود دارد: نظریه ی خطر یا ریسک: یعنی هر کسی ریسک اقدام خود را باید بپذیرد. هرکس خربزه می‌خوره باید پای لرزش هم بشینه!
نظریه ی خطا یا تقصیر: در این جا باید تقصیر شناخته شود.
در فضا بر مبنای نظریه ی خطاست و در هوا بر مبنای نظریه ی ریسک است.
۷. اجتناب از آزمایشاتی که ممکن است بعداً عواقب مضرى در فضا یا کرات به وجود بیاورند.
۸. همکاری و کمک به کارکنان فضا نوردی در صورت بروز تصادف، خطر و در مواقع اضطراری یا فرود آمدن اجباری در محلی که قبلاً پیش‌بینی نشده بوده است
۹. توسعه ی همکاری بین‌المللی در تجسس‌ات صلح‌آمیز و استفاده از فضا و کرات آسمانی.

حقوق بین الملل عمومی ۲: دکتر خلف رضایی: جلسه یازدهم: ۹۴/۹/۱۶

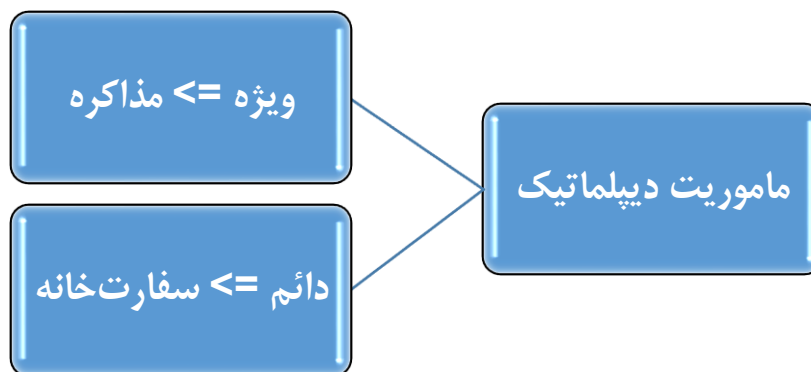
(جزوه‌ی این جلسه توسط آقای ارشاد تهیه شده است.)

حقوق و روابط دیپلماتیک

حقوق حاکم بر روابط سیاسی کشورها، یکی از اولین حقوق بین کشورها می‌باشد و بسیاری از آن‌ها جنبه عرفی دارد.

هر اجتماع بر اساس دو اصل تشابه و تفاوت شکل می‌گیرد؛ اجتماع بین المللی نیز این گونه است. لذا برای مدیریت این اجتماع لازم است حقوقی شکل بگیرد (حقوق روابط دیپلماتیک).

اولین اصل روابط دیپلماتیک از گذشته، مصونیت نماینده فرستاده دیپلماتیک است.

(پ ن: پیشفرض، ماموریت دائم است.)

روابط بین المللی یکی از نشانه‌های هر کشوری است.

در کنوانسیون ۱۹۶۱، روابط بین الملل و در کنوانسیون ۱۹۶۳، روابط کنسولی مطرح شده است.

عهدنامه ی ۱۹۶۱ وین (حقوق و تعهدات کشورهای فرستنده و پذیرنده مأمور دیپلماتیک) مبنای بحث ماست و برای امتحان به آن مراجعه شود.

نظام روابط دیپلماتیک نظامی است خودبسنده^{۲۶}؛ یعنی نیازی به توسل به ابزارهای دیگر ندارد (نظام جامع).

روابط بین الملل باید بین دو کشور صورت بگیرد. حتی واتیکان هم کشور است (فرستادگان پاپ).
پیش شرط روابط دیپلماتیک، شناسایی طرف مقابل بصورت دولت است.

شروط روابط دیپلماتیک:

۱. وجود دو کشور (شناسایی دو موجودیت از طرفین به عنوان دو کشور)

۲. اراده ی برقراری روابط بین دو کشور (رضایت)

بر اساس کنوانسیون ۱۹۶۱، اعضای ماموریت دیپلماتیک عبارتند از: رئیس ماموریت و کارکنان.

رئیس ماموریت درجات و عناوین مختلف می تواند داشته باشد.

در دسته بندی دیگر، کارمندان (رئیس و دیپلمات‌ها) و کارکنان (نیروهای غیر سیاسی) ماموریت داریم.

ماده ۱۴ کنوانسیون ۱۹۶۱:

به ترتیب اولویت و بسته به سطح ماموریت

الف: رئیس: ۱. سفیر ۲. نماینده ویژه (وزیر مختار) ۳. کاردار

ب: اعضای کادر دیپلماتیک (دیپلمات‌ها): ۱. رایزن ۲. دبیر ۳. وابسته‌ها

ج: کارکنان اداری و فنی: ۱. کارکنان اداری: امور دفتری و بایگانی، منشی ۲. کارکنان خدماتی (خدمه ماموریت): آشپز و ...

حقوق بین الملل عمومی ۲::: دکتر خلف رضایی::: جلسه دوازدهم::: ۹۴/۹/۲۳

از چه زمانی مأمورین فعالیت خود را آغاز می کنند؟ از زمان تقدیم استوارنامه.

سایر اعضای مأموریت دیپلماتیک نیازی به تحویل استوارنامه ندارند.

سطح روابط بین دو کشور به یک سطح است. تعداد افراد بر اساس سطح روابط و نوع تعاملی که با یکدیگر دارند، و طبق توافق میان دو کشور تعیین می شود.

طبق ماده ی ۵، ممکن است یک سفیر دارای بیش از یک مأموریت باشد. البته این امر پس از اعلام و عدم مخالفت صورت می گیرد.

کارویژه های مأموریت دیپلماتیک

ماده ی ۳ عهدنامه ی ۱۹۶۱ کارویژه های مأمور دیپلماتیک را بر می شمرد:

- (۱) نمایندگی کشور فرستنده نزد کشور پذیرنده.
- (۲) حفظ منافع کشور فرستنده و اتباع آن در کشور پذیرنده تا حدودی که در حقوق بین الملل مورد قبول است.
- (۳) مذاکره با کشور پذیرنده.
- (۴) کسب اطلاع از وقایع کشور پذیرنده با استفاده از تمام وسایل مشروع و گزارش به کشور فرستنده.
- (۵) بسط روابط دوستانه و توسعه ی روابط اقتصادی و فرهنگی و علمی میان کشور پذیرنده و فرستنده.

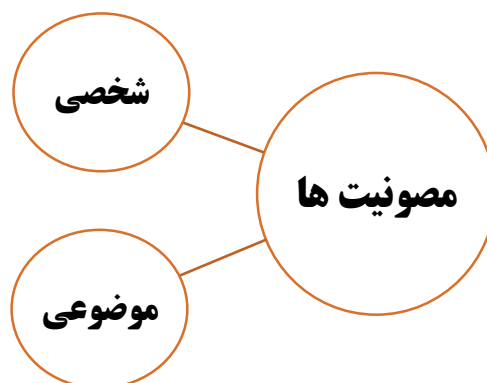
پذیرش مأمور از طرف دولت پذیرنده حدوداً و بقاءً خواهد بود؛ به این ترتیب دولت پذیرنده می تواند هر زمانی مأمور را به عنوان عنصر نامطلوب معرفی نماید. (ماده ۹)

مزایا و مصونیت های دیپلماتیک

در مورد این که چرا مأموران دیپلماتیک از مصونیت برخوردارند، نظریات گوناگونی مطرح شده است:

- یکی از نظریات مطرح شده، این است که می گویند سفارت در حکم خاک کشور فرستنده است. (نظریه ی برون مرزی) این نظریه، قابل قبول نیست.
- حاکمیت کشورها با یکدیگر برابر است؛ لذا کشورها دارای مصونیت قضایی هستند. بنابراین مأموران دیپلماتیک نیز که نماینده ی کشور متبوع خود هستند، دارای مصونیت خواهند بود.
- حسن انجام مأموریت: شکل کارکردگرایی دارد. بر طبق این نظریه، نبود مصونیت مانعی در اجرای مأموریت خواهد بود؛ لذا مأمور دیپلماتیک برای انجام وظایف خود نیاز به مصونیت دارد.

در عهدنامه ی وین ترکیبی از دو نظریه ی بیان شده مد نظر قرار گرفته است: هدف از مزایا و مصونیت ها منفعت شخصی نیست^{۲۷}؛ بلکه به جهت اطمینان و تضمین کارآمدی و اجرای مؤثر کارویژه های مأموریت دیپلماتیک است که به نماینده گی کشورها در می آیند.

مصونیت شخصی به خاطر جایگاه شخص در کشور است؛ مانند رئیس کشور، وزیران، و... . این مصونیت پس از برکنار شدن شخص از بین می رود. در مصونیت موضوعی فرد به خاطر مأموریت حاکمیتی که دارد، مصون است. این دو مصونیت ممکن است با هم هم پوشانی داشته باشند. علاوه بر مأمور دیپلماتیک، خانواده ی وی نیز دارای مصونیت قضایی هستند. دلیل آن است که مأمور بتواند کار خود را به درستی انجام دهد.

حقوق بین الملل عمومی ۲: دکتر خلف رضایی: جلسه سیزدهم: ۹۴/۹/۳۰

مصونیت های دیپلماتیک

- مصونیت از تعرض
- مصونیت قضایی
- کیفری: مأموران دیپلماتیک در قبال جرائم از تعقیب دادگاه مصون هستند. مصونیت کیفری مطلقاً وجود دارد.

۲۷ (عدم مسئولیت) Immunity ≠ Impunity (مصونیت).

- مدنی: در مورد دعاوی خصوصی، مصونیت وجود دارد به جز چند استثنا؛ مانند دعاوی مربوط به اموال غیر منقول، دعاوی مربوط به فعالیت های خصوصی که ربطی به کارش ندارد.
- مصونیت اجرایی: زمان اجرای حکم

آرشیو، اماکن، مکاتبات، محل سکونت مأموران دیپلماتیک، کاملاً مصون هستند. حتی اگر مأموریت دیپلماتیک پایان یابد، قابل تعرض نیستند.

مزایای دیپلماتیک

- ◆ معافیت های مالیاتی: منظور مالیات های مستقیم است نه مالیات غیرمستقیم.
- ◆ معافیت از انجام خدمات عمومی مانند خدمت سربازی.
- ◆ گمرکات.
- ◆ بیمه.

پیک دیپلماتیک: بسته های دیپلماتیک مصون از تعرض هستند.

حقوق کنسولی

سابقه ی قدیمی تر دارد. حفظ منافع اتباع و تجاری که بین کشورها رفت و آمد می کردند، هدف تشکیل حقوق کنسولی بوده است. کاپیتولاسیون نتیجه ای است که از این مباحث خارج شده است.

برقراری روابط کنسولی منوط به توافق و اراده ی کشور فرستنده و پذیرنده است. برای آغاز به کار، رئیس مأموریت کنسولی، معرفی نامه ای از طرف کشور فرستنده به کشور محل پذیرش تحویل می دهد. کشور پذیرنده، پذیرش خود را از طریق *رونامه* اعلام می دارد.

در رأس مأموریت کنسولی، سر کنسول می باشد و در مراتب بعدی، کنسول، کنسول یار و نماینده ی کنسول قرار می گیرند.

مأموریت کنسولی ذیل مأموریت دیپلماتیک قرار می گیرد؛ بدین ترتیب تمام اقدامات مأموران دیپلماتیک، تحت نظارت نماینده ی کشور فرستنده (سفیر) صورت می گیرد. ماهیت کار مأموران کنسولی، از نوع اداری است.

وظایف کنسولی ۱۵ مورد است؛ از جمله:

- حمایت از منافع کشور فرستنده و اتباع آن در کشور پذیرنده.
- صدور روادید.
- کمک به اتباع کشور فرستنده.
- ارائه ی خدمات عمومی به اتباع.
- حفظ منافع اتباع کشور فرستنده در مورد ارث مطابق قوانین کشور پذیرنده.
- حفظ منافع صغار و محجورین.
- نمایندگی اتباع کشور فرستنده و حمایت از آنان در محاکم کشور پذیرنده.
- ارسال اسناد قضایی.
- اعمال حقوق نظارت و بازرسی در مورد کشتی ها.

قطع روابط دیپلماتیک لزوماً منجر به قطع روابط کنسولی نیست.

تفاوت حافظ اموال و حافظ منافع.

حقوق بین الملل عمومی ۲: دکتر خلف رضایی: جلسه چهاردهم: ۹۴/۱۰/۷

«مسئولیت بین المللی»

دو نوع مسئولیت: مسئولیت کیفری در قبال جرایم است و نظم عمومی جامعه را تحت الشعاع قرار می دهد. مسئولیت مدنی که جنبه ی خصوصی دارد. مسئولیت مدنی جنبه ی ترمیمی دارد؛ یعنی درصدد جبران خسارت است. اما مسئولیت کیفری جنبه ی تنبیهی نیز دارد.

مسئولیت بین المللی جنبه ی کیفری ندارد.

ماحصل کمیسیون حقوق بین الملل در تعریف مسئولیت: هر عمل متخلفانه ای موجب مسئولیت است.

مسئولیت بین المللی:

* شامل تخلفات بین المللی و جنایات بین المللی می باشد.

مبنای مسئولیت: دو نظریه در این خصوص وجود دارد:

- نظریه ی خطا (مسئولیت ذهنی): مسئولیت مبتنی بر تقصیر؛ یعنی عامدانه و آگاهانه به نقض قوانین می پردازد. در ذهن قصد مجرمانه وجود داشته است.
- نظریه ی خطر (مسئولیت عینی): علم داشتن یا نداشتن، تفاوتی ندارد؛ هر کس خربزه می خورد باید پای لرزش هم بنشیند. مَنْ أَتْلَفَ مَالَ الْغَيْرِ فَهُوَ لَهُ ضَامِنٌ.

در حقوق بین الملل به دنبال یافتن تقصیرها نیستیم.

سؤال: پرتاب فضاپیما در حقوق فضایی را از جنبه ی مسئولیت بین المللی بررسی کنید.

حقوق بین الملل عمومی ۲: دکتر خلف رضایی: جلسه پانزدهم: ۱۴/۱۰/۹۴

اولین و بدیهی ترین عمل دولت، اقداماتی است که از طرف ارگان های آن صورت می گیرد. دولت ها از ارکان و ارگان هایی تشکیل شده که مستقل از دولت نیستند و هر عملی انجام دهند، به مثابه اقدام دولت و منتسب به دولت خواهد بود. لذا تصمیمات قوه ی مقننه، تصمیمات دولت شناخته می شود.

اشخاص خصوصی مسئول کار خود هستند. مگر در حالتی که دولت وظیفه ی پیشگیرانه ی خود را به درستی انجام ندهد و اعمال افراد برای دولت ایجاد مسئولیت نماید؛ مثلاً در مورد خسارت زدن افراد به اماکن دیپلماتیک و کنسولی.

در صورتی که اثبات شود دولت از طریق اجیر کردن افراد و ارسال آن ها به کشور دیگر قصد خرابکاری داشته باشد،

«تأیید بعدی» حالت سوم است. در این حالت، اگر افرادی نه از سوی دولت اجیر شده باشند و نه دولت نقض تعهد کرده باشد، به انجام عملی ضد دولت دیگر اقدام کنند، و دولت، کار آن ها را تأیید نماید، برای دولت مسئولیت آور خواهد بود.

گروه های شورشی: از افراد تشکیل می شوند ولی به دولت منتسب نیستند. اما این افراد چون سازمان یافته هستند، وضعیت خاصی دارند و زیرمجموعه ی قواعد مربوط به اشخاص خصوصی قرار نمی گیرند.

گروه های شورشی، نهاد های سازمان یافته ی تحت یک فرماندهی هستند که آن را قادر می سازد منازعات متداومی را با دولت داشته باشد.

گروه های شورشی در یک شرایط خاص مسئولیت بین المللی پیدا می کنند و آن زمانی است که کنترل یا وضعیت خودشان را مستقر سازند.

عوامل رافع مسؤلیت^{۲۸}:

• ارادی

- رضایت بین المللی: گذشت و رضایت دولت های دیگر. مثلاً در فاجعه ی منا دولت ها از حق خود بگذرند.
- دفاع مشروع: وضعیت خاصی دارد. ماده ی ۵۱ منشور: هر زمانی که دولت مورد حمله ی نظامی قرار بگیرد.
- اقدامات متقابل: در قبال اعمال متخلفانه هستند و همانند دفاع مشروع می باشند. با این تفاوت که اقدامات مشروع در برابر حمله ی نظامی نیست.

• غیر ارادی

- فورسماژور(بروز شرایط غیر مترقبه): البته دولت نباید در بروز آن نقش داشته باشد.
- اضطرار: وضعیتی است که جان افراد به خطر می افتد. درمورد اشخاص است.
- وضعیت ضرورت: متوجه منافع دولت هاست که در صورتی است که مورد خطر قریب الوقوع قرار بگیرد.

حمایت دیپلماتیک: هرگاه یکی از اتباع دولت ها متضرر شده و برای حمایت از آن شهروند متضرر دولت به مسئله ورود پیدا کند و مسئله در سطح بین المللی بر حمایت دیپلماتیک حق تبعه نیست؛ بلکه حق دولت هاست؛ یعنی دولت ها می توانند در این گونه موارد ورود پیدا کنند و یا نکنند.

سه شرط دارد:

باید رابطه ی تابعیت بین شهروند و دولت وجود داشته باشد. حمایت از شهروند در صورتی است که تابعیت قبل از وارد آمدن ضرر و تا پایان رسیدگی به آن وجود داشته باشد.

قبلاً باید راه های قانونی و داخلی را طی کرده باشد(مراجعه ی قبلی) به مراجع قانونی کشوری که ضرر در آن وارد شده، مراجعه کرده باشد ولی آن کشور

---

^{۲۸} علل رافع مسؤلیت، از دوجهت باعث رفع مسؤلیت می شود: از طریق تغییر در علل انتساب و یا علل متخلفانه.

فرد باید پاکدستی داشته باشد. یعنی نباید مرتکب خلاف شده باشد و تخلف او باعث ضرری به او شده باشد.

در حالتی که فردی از دو تابعیت برخوردار باشد، تابعیت مؤثر مورد لحاظ خواهد بود. یعنی محل سکونت وی کجاست و امور مهم وی در کجا رخ می دهد.

حقوق بین الملل عمومی ۲::: دکتر خلف رضایی::: جلسه شانزدهم::: ۲۱/۱۰/۹۴

حق کالوو: انصراف از حق حمایت دیپلماتیک. از آن جایی که حمایت دیپلماتیک حق دولت هاست، لذا انصراف از حق دیپلماتیک توسط تبعه ی دولت، اثری ندارد.

حل مسالمت آمیز اختلافات بین المللی:

یکی از زمینه های حفظ صلح و امنیت بین المللی، حل مسالمت آمیز اختلافات بین المللی است که در منشور سازمان ملل نیز آمده است.

اختلاف: منظور تعارض منافع و تعارض حقوقی است که به اختلافات سیاسی دامن می زند.

اصل لزوم حل و فصل مسالمت آمیز اختلافات بین المللی: حل اختلاف باید صلح آمیز باشد و نمی توان اختلافات را با توسل به جنگ حل کرد. پس بهتر است بگوییم اصل لزوم مسالمت آمیز حل و فصل اختلافات بین المللی.

در قطعنامه ۲۶۲۷، کنوانسیون ۱۸۹۹ در مورد حل و فصل مسالمت آمیز اختلافات بین المللی به این موضوع توجه شده است.

تعریف دیوان بین المللی دادگستری از اختلاف: اختلاف به معنای عدم توافق در مورد یک نکته ی حقوقی یا یک واقعیت، تعارض دیدگاه ها یا منافع حقوقی دو شخص را در پی داشته باشد. اختلاف می تواند در حکم یا در موضوع باشد.

از آن جایی که اختلافات دو دسته هستند (سیاسی و یا حقوقی)، روش های حل و فصل اختلافات نیز دو دسته است:

● سیاسی/دیپلماتیک/غیر حقوقی:

○ مذاکره: مذاکره علاوه بر این که خود می تواند منجر به نتیجه شود، راه رسیدن به سایر روش ها نیز هست. مذاکره فرآیند دیپلماتیک است که از طریق گفتگو نمایندگان دیپلماتیک کشورها تلاش برای حل اختلاف می کنند.

○ مذاکره می تواند دوجانبه، چندجانبه و یا از طریق یک سازمان بین المللی صورت گیرد.
○ پیمردی یا مساعی جمیله: دو طرف حاضر به مذاکره نیستند و یک طرف ثالث زمینه ی مذاکره را فراهم می نماید. جنبه ی وساطت دارد و کانال ارتباطی را فراهم می کند. اما میانجی گری نیست. در میانجی گری، ضمن تشویق به مذاکره، توصیه هایی هم می کند. در میانجی گری طرف ثالث نقش فعالانه دارد ولی در پیمردی، طرف ثالث نقش منفعل دارد.

○ میانجی گری: ممکن است یک یا چند دولت باشند.

○ تحقیق/حقیقت یابی: ارزیابی واقعیات.

○ سازش: علاوه بر ارزیابی، توصیه هایی نیز می کند. راه حل هم ارائه می کند.

● حقوقی

○ دادگستری(قضاوت): ارجاع اختلاف و دعوی به یک مرجع بی طرف(دیوان بین المللی دادگستری). در قضاوت مرجع بی طرف و موجود است.

○ داوری(حکمیت): در داوری، مرجع انتخابی است. رسیدگی خصوصی به دعاوی است. داوری عبارت است از رفع اختلاف بین متداعیین در خارج از دادگاه به وسیله ی شخص یا اشخاص حقیقی یا حقوقی مرضی الطرفین. داوری نیز همانند دادگستری می تواند قبل از اختلاف یا پس از وقوع آن باشد. یعنی می توانند قراردادی و ضمن عقد شرطی داشته باشند که شرط داوری را لحاظ کرده باشند که داوری اجباری نامیده می شود. داوری اختیاری پس از وقوع اختلاف است که طرفین امکان و اختیار مراجعه به حکمیت دارند.

تفاوت روش حقوقی با سیاسی در این است که روش حقوقی، الزام آور است. در روش سیاسی لزوماً اختلاف حل نمی شود.

فصل ششم ماده ۳۳ منشور سازمان ملل.